

ZNANSTVENO ISTRAŽIVAČKI RAD NA FAKULTETU ZA DEFJEKTologIJU U ZAGREBU

Vladimir Stančić,
Fakultet za defektologiju — Zagreb
Prispjelo: 6. 06. 1979.

1. **Uvod** — Znanstvena istraživanja na području defektoloških znanosti u našoj zemlji danas su znatno brojnija nego u još ne tako dalekoj prošlosti. Povezano je to s mnogim okolnostima od kojih navodim samo neke najvažnije:

1.1. Porast interesa za istraživački rad na području defektologije ne samo u defektologa već i psihologa, pedagoga, liječnika, sociologa i pravnika.

1.2. Porast broja defektoloških kadrova osposobljenih za znanstveno-istraživački rad i primjenu suvremenih metoda istraživanja, što je jednim dijelom i posljedica visokoškolskog i postdiplomskog njihova obrazovanja.

1.3. Znatno poboljšanje financijske mogućnosti istraživačkog rada, povećani interes udruženog rada, organiziranog u samoupravne interesne zajednice, za znanstveno istraživanje problema odgoja, obrazovanja i rehabilitacije osoba s oštećenjima različitih vrsta i neposrednu primjenu ovakvih istraživanja u praksi, naročito u funkciji reforme odgoja i obrazovanja.

2. **Znanstvena i stručna istraživanja** — Pod znanstvenim istraživanjima razumijevamo ona koja 1. dovode do novih spoznaja; 2. predstavljaju verifikaciju određenih hipoteza koje su već poznate ili ranijih nekih is-

traživanja; 3. verifikaciju spoznaja od kojih se došlo u drugim zemljama pod drugim uvjetima na što su u našoj zemlji; 4. predstavljaju izradu novih teoretskih modela za uža ili šira problemska područja.

Pod stručnim istraživanjima mislimo na iznalaženje djelotvornih načina prenošenja znanstvenih spoznaja u neposrednu praksu i za neposredne potrebe prakse. Stručni radovi koji predstavljaju samo prikaz neke znanstvene ili stručne problematike, koliko god imali značajnu informativnu vrijednost, ne smatraju se niti znanstvenim niti stručnim istraživanjima.

3. **Metodologija** — Znanstvena i stručna istraživanja imaju znanstveni dignitet, ako se temelje na znanstvenoj metodologiji u svim fazama rada, što znači od formulacije problema, hipoteza i teorema preko metoda prikupljanja podataka i njihove obrade pa do interpretacije dobivenih rezultata. Znanost je u prvom redu **metoda**, a ne skup odnosno sistem otkrivenih činjenica ili stečenih spoznaja. Neka je spoznaja znanstvena, ako je postignuta takvom metodologijom koja omogućava svakom osposobljenom stručnjaku da je ponovi i tako verificira rezultate istraživanja. Na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu kroz nekoliko posljednjih godina posebna se pozornost u istraži-

vanjima posvećuje osim pažljivoj izradi racionalne istraživanja također zaboru najprikladnijih metoda prikupljanja podataka i njihove obrade. Kako se već niz godina radi na prilično opsežnim projektima, koji uključuju velike brojeve ispitanika i varijabla, u obradi podataka sve se više upotrebljavaju metode multivarijatne analize (faktorska analiza, diskriminativna analiza itd) pri čemu se služimo računarom Sveučilišnog računskog centra (SRCE) u Zagrebu.

4. Istraživanja u toku — Okolnosti koje su dovele do intenzifikacije znanstvenog istraživanja uopće na području defektologije bile su djelotvorne i u odnosu na istraživački rad na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu. Fakultet je, osim toga, kao visokoškolska ustanova dužan da objedinjava nastavni i znanstveni rad, da nastavu obavlja kroz znanost, da bude ne samo nastavna nego u pravom smislu nastavno-znanstvena ustanova. Sve navedeno ima kao posljedicu da se danas na Fakultetu, uz niz individualnih istraživanja, radi na nekoliko opsežnih znanstveno-istraživačkih i stručno-istraživačkih projekata koje financiraju samoupravne interesne zajednice za znanost ili neke druge koje su za ovu vrstu rada zainteresirane. To su slijedeći projekti:

4.1. Komparativno ispitivanje psiholingvističkih sposobnosti djece sa somatopsihičkim oštećenjima — Ciljevi su ovog znanstveno-istraživačkog rada da se utvrde psiholingvističke sposobnosti u djece s različitim vrstama smetnji u razvoju (lako mentalno retardirana djeca, djeca s oštećenim vidom odnosno sluhom, tjelesno invalidna djeca s cerebralnim oštećenjima te djeca s govornim poremećajima), zatim u djece opće populacije, kako bi se na temelju dobi-

venih podataka izvršile komparacije i ispitali dinamizmi koji izazivlju smetnje u komunikacijskim procesima u djece s različitim vrstama smetnji u razvoju. U završnoj fazi ovog istraživanja usporedit će se latentne dimenzije psiholingvističkih sposobnosti u različitim uzoraka djece metodom kongruencije faktorskih prostora. Na ovom istraživačkom projektu, koji ukupno traje četiri i pol godine, radi se već dvije i pol godine pa već ima i objavljenih radova na temelju rezultata ovog istraživanja.

4.2. Evaluacija načina formiranja javnog mnijenja o invalidima — Poznato je, da lična i socijalna adaptacija invalidnih osoba (osoba s oštećenjima), njihov psihosocijalni položaj, stvaranje uvjeta za njihov odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju kao i mogućnosti njihova zapošljavanja i opće socijalne integracije velikim dijelom ovise o stavovima javnosti prema takvim osobama. Stoga je cilj istraživanja pod gornjim naslovom analizirati stavove javnosti (naročito radnika u organizacijama udruženog rada kojih su stavovi u stvari najrelevantniji), uvjete o kojima oni ovise i ispitati nekoliko načina njihova objektivnog informiranja kako bi se našli najuspješniji postupci informiranja u svrhu mijenjanja stavova u pozitivnom pravcu. Na ovom se projektu radi već dvije godine pa bi trebalo da krajem 1979. godine bude završen.

4.3. Ispitivanja objektivnih i subjektivnih pretpostavki za uključivanje djece s razvojnim smetnjama u redovne škole zagrebačke regije — Ovo je istraživanje direktno povezano s reformom odgoja i obrazovanja djece sa smetnjama u razvoju odnosno s problemom njihove integracije u redovne škole. Na uzorku osnovnih škola Zagreba i zagrebačke regije is-

pituje se pristupačnost škola za dolazak učenika sa smetnjama u razvoju, prikladnost učioničnog i drugog prostora u školama (s obzirom na različite vrste smetnja), opremljenost škola nastavnim sredstvima uopće i posebno onima kojima se mogu služiti djeca s oštećenjima, mogućnost opremanja škola nastavnim sredstvima specifičnima za potrebe pojedinih vrsta smetnji u razvoju itd., što sve obuhvaća analizu objektivnih pretpostavki integracije. Od subjektivnih pretpostavki ispituju se stavovi nastavnih redovnih škola i nastavnika specijalnih škola, roditelja djece bez razvojnih smetnji i roditelja djece s razvojnim smetnjama, zatim stavovi samih učenika sedmih i osmih razreda redovnih škola odnosno specijalnih škola, a sve u odnosu na problematiku vezanu uz integraciju djece sa smetnjama u razvoju u redovne škole. Ispitivanja subjektivnih pretpostavki poduzimlju se, da bi se upoznali sadržaj i dinamika stavova i načini njihova mijenja u smislu prihvatanja integracije te pronalaženja uspješnih organizacijskih oblika integracije i specijaliziranih službi koje bi trebale da taj proces unapređuju. Ovo istraživanje treba završiti krajem 1980. godine.

4.4. Provjera uspješnosti resocijalizacije maloljetnika u zavodskom tretmanu SRH — Kroz dugi niz godina na području SR Hrvatske djeluju odgojni zavodi kojima je svrha da odgovarajućim pedagoškim sadržajima i metodama socijaliziraju i resocijaliziraju maloljetne osobe koje su zbog poremećaja u ponašanju, delikventnog ponašanja ili makar samo zbog znatnije odgojne ugroženosti bili upućeni u odgojni dom. Kako se u posljednje vrijeme iz različitih povoda množe dileme o svrsishodnosti sa-

dašnje organizacije, sadržaja i metoda odgojno-obrazovnog procesa koji se odvija u domovima poduzeto je znanstveno istraživanje, utemeljeno uz ostale i na pouzdanim katamnestičkim podacima, a koje treba biti znanstveni prilog naporima u pravcu evaluacije ispravnosti postojećih odgojno-obrazovnih procesa u našim odgojnim domovima kao i organizacijskih te kadrovskih determinanti tog procesa. Katamnestička studija trebala bi pružiti egzaktnu osnovu za provjeravanje funkcioniranja svake od karika u složenom lancu mjera koje je društvo spremno i dužno poduzeti za ispravan odgoj omladine s poremećajima u ponašanju. Svrhe katamnestičke studije su:

— korekcija kriterija upućivanja maloljetnika u zavodski tretman, s posebnim osvrtom na kriterije socijalne zaštite i kriterije sudaca za maloljetnike;

— razvijanje, usavršavanje i mijenjanje sistema, organizacije, kadrovske strukture, edukacije i pedagoško-obrazovnih postupaka u zavodskom tretmanu;

— izgradnja i razvoj adekvantnog programa rada s maloljetnicima i sredinom u kojoj žive po njihovom otpustu iz zavoda;

— provjeravanje stupanja socijalne integracije bivših štíćenika otpuštenih iz odgojnih zavoda;

— ispitivanje utjecaja u domu stečenog osnovnog i usmjerenog obrazovanja na stupanj socijalne integracije po otpustu iz zavoda i na način pribavljanja sredstava za život;

— komparirati odgojne zavode u odnosu na sve varijable.

Ovaj istraživački projekt trebalo bi završiti do kraja 1980. godine.

4.5. Kriminalni povrat djece i maloljetnika u SR Hrvatskoj — Značajnije kriminalnog povrata (recidivizma) kod maloljetnika počiva na provjernoj spoznaji da se kasniji »delikventi iz navike« i multi recidivisti u znatnoj mjeri regrutiraju upravo iz delikventne populacije koja je već prije 18. godine života došla u sukob s Krivičnim zakonom. Recidivizam osoba do 18. godine života pojava je koja također dopušta indikativne zaključke u odnosu na stanje, djelovanje i stupanj koordiniranosti svih službi, organa i ustanova nekog područja u radu na prevenciji i suzbijanju poremećaja u ponašanju djece i omladine. Kriminalni povrat maloljetnika može također biti indikator uspjehnosti njihova tretmana i kvalitete postpenalne zaštite itd. Zbog toga je bilo potrebno, da uspješna prevencija i suzbijanje maloljetničke delikvencije, a posebno recidivizma, se analizira u okviru znanstvenog projekta pod gornjim naslovom, a kojim je obuhvaćen čitav niz problema od kojih navodimo samo neke:

— specifična obilježja recidivizma maloljetnika u pojedinim područjima SR Hrvatske;

— spol i kronološka dob maloljetnih recidivista te njihov fizički i psihološki status;

— vrste, modaliteti i intenzitet njihove kriminalne djelatnosti u promatranom vremenskom periodu;

— specifična obilježja kriminalnog povrata;

— preddelikventni oblici ponašanja maloljetnika (skitnja, bježanje, prosjačenje, alkoholizam, narkomanija itd.);

— obiteljske prilike i obiteljski odnosi maloljetnika;

— školovanje maloljetnika, pri čemu se posebna pažnja posvećuje proučavanju različitih oblika neprihvatljivog ponašanja u vezi sa školom i školskom situacijom;

— modaliteti i intenzitet društvene reakcije prema kriminalnom povratu s posebnim osvrtom na krivične sankcije kao i na oblike i intenzitet socijalno-društvene intervencije.

Podaci o modalitetima kriminalnog ponašanja, o raznovrsnim modalitetima recidivizma, zatim osnovni podaci o ličnosti i obitelji maloljetnika itd. prikupljaju se posebno konstruiranim mjernim instrumentima koji će biti statistički obrađeni na elektronskom računaru i zatim interpretirani. Analiza obuhvaća maloljetne recidiviste jedne godine na području cijele SR Hrvatske. Ovaj projekt trebalo bi završiti do kraja prve polovine 1979. godine.

4.6. Posebni uvjeti za ostvarivanje dnevne društvene brige u drugoj obitelji za djecu sa smetnjama u razvoju predškolske dobi — Zakon o društvenoj brizi o djeci u drugoj porodici koji u SR Hrvatskoj važi od 1977. godine propisuje uvjete pod kojima se u interesu djece može ostvarivati društvena briga o djeci predškolskog uzrasta u stambenom prostoru drugih obitelji. Istim Zakonom predviđa se, da se društvena briga o djeci u drugoj obitelji organizira, uz posebne uvjete, i za djecu sa smetnjama u razvoju, kojoj nije potreban institucionalni smještaj. Zakon predviđa ove mogućnosti zbog toga što je poznato, kapaciteti predškolskih ustanova još uvijek znatno manji od potreba roditelja i njihove djece, a potrebe zaposlenih roditelja predškolske djece sa smetnjama u razvoju čak su veće od ostalih roditelja da osiguraju svojoj djeci dnevnu brigu dok su oni

na poslu. Dnevna briga u drugoj obitelji ne samo da može biti od značajne pomoći zaposlenim roditeljima djece sa smetnjama u razvoju, već njihov zajednički odgoj s ostalom djecom u grupi može pridonijeti njihovom međusobnom upoznavanju te preventivi odnosno uklanjanju predrasuda u ostale djece prema djeci sa smetnjama u razvoju i socijalizaciji ove djece u normalnim uvjetima. Smještaj ove djece u druge obitelji u cilju ostvarivanja dnevne brige može unaprijediti opći proces integracije osoba sa smetnjama u razvoju u normalne tokove društvenog života.

Na temelju ove racionalne se ostvaruje istraživački projekt pod gornjim naslovom, a zadaci su mu slijedeći:

— utvrditi sadržaj i organizaciju dijagnostičkih postupaka na temelju kojih se za djecu sa smetnjama u razvoju organiziraju u drugoj obitelji posebni uvjeti;

— utvrditi subjektivne karakteristike djece kojoj se mogu osigurati posebni uvjeti u drugoj obitelji;

— razraditi objektivne uvjete za uključivanje djece sa smetnjama u razvoju u dnevnu društvenu brigu u drugoj obitelji prema vrstama smetnji;

— utvrditi svojstva ličnosti u dadi-lja koje će preuzeti dnevnu brigu za djecu sa smetnjama u razvoju i način utvrđivanja tih svojstava;

— razraditi program dodatnog obrazovanja za dadilje kojima se na dnevnu brigu povjeravaju djeca sa smetnjama u razvoju;

— izraditi obrasce u koje će se unositi podaci o psihofizičkom stanju djeteta te važna opažanja o njegovom razvoju.

Ovaj projekt treba biti završen do kraja prve polovine 1979. godine.

5. Eksperimentalna istraživanja — opisanim istraživanjima koja su u toku na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu primjenjuju se isključivo diferencijalne metode (osim projekta 4.6) na velikim uzorcima pa se primjenjuje i statistika velikih uzoraka. Međutim, postoji čitav niz problema, naročito na području kognitivnih i komunikacijskih funkcija, kojih rješavanje traži primjenu stroge kontroliranih eksperimentalnih postupaka. Dskora će se izraditi program ovakvih istraživanja, kojima treba da se rasvijetle neka pitanja kognicije i komunikativnih procesa u djece s različitim vrstama smetnja u razvoju.

6. Prenosjenje rezultata istraživanja u praksu — Većina istraživačkih projekata koji su u toku u Fakultetu za defektologiju direktno proizlaze iz potreba prakse i njihovi će se rezultati u njoj primjenjivati. Rezultati ovih istraživanja treba da budu i prezentirani tako da njihova translacija u praksu bude što jednostavnija i uspješnija. Ima, međutim, istraživanja koja nisu u tolikoj mjeri proizišla iz neposrednog rada na odgoju, obrazovanju i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju, ali kojih su rezultati od izvanredne važnosti za praksu. Pri ovome ne mislim samo na sadašnje istraživanje na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu, nego i na mnoga druga obavljena ranije na Fakultetu i izvan njega. Postavlja se problem priprema rezultata znanstveno-istraživačkog rada na području defektologije za njihovu primjenu u praksi (postupci i rezultati nekih istraživanja su prezentirani u tako tehničaranoj formi da ih koji puta može razumijeti relativno mali broj stručnja-

ka) i problem organizacije njihova prijenosa u praksu. Mnogi zanimljivi i važni nalazi istraživačkog rada leže neiskorišteni, oni nisu našli put do svoje primjene. Taj je problem nazočan ne samo u našoj zemlji, a toliko je svojevrstan i važan da bi mu trebalo posvetiti posebnu pažnju.